

A Xina, com saps molt bé, l'Emperador és xinés, i xinesos són tots els que el rodegen. Fa ja molts anys del que vaig a explicar, més per això precisament val la pena que ho sentiu, abans que la història s'hagi oblidat.

El palau de l'Emperador era el més esplèndid del món sencer, tot ell de la més delicada porcellana. Tot en ell era tan preciós i fràgil, que calia anar amb molta atenció abans de tocar res. El jardí estava ple de flors meravelloses, i de les més belles en penjaven campanetes de plata que sonaven perquè ningú pogués passar de llarg sense fixar-se en elles. Sí, en el jardí imperial tot estava molt ben pensat, i era tan extens, que el propi jardiner no tenia idea d'on acabava. Si seguies caminant, et trobaves en el bosc més esplèndid que es pugui imaginar, ple d'alts arbres i profunds llacs.

Aquell bosc arribava fins al mar, fondo i blau; grans embarcacions podien navegar per sota de les branques, i allí vivia un rossinyol que cantava tan meravellosament, que fins i tot el pobre pescador, a pesar de les seves moltes ocupacions, quan a la nit sortia a retirar les xarxes, s'aturava a escoltar els seus refilets.

- Déu sant, i què bell! -exclamava; però després havia d'atendre les seves xarxes i oblidar-se de l'ocell; fins a la nit següent, que, en arribar de nou al lloc, repetia: - Déu sant, i què bell!

De tots els països arribaven viatgers a la ciutat imperial, i admiraven el palau i el jardí; però en quan sentien el rossinyol, exclamaven: - Això és el millor de tot!

De tornada a les seves terres, els viatgers parlaven d'ell, i els savis escrivien llibres i més llibres sobre la ciutat, del palau i del jardí, però sense oblidar-se mai del rossinyol, a qui posaven pels núvols; i els poetes componien poemes inspiradíssims sobre el pardal que cantava en el bosc, al costat del profund llac.

Aquells llibres es van difondre per tot el món, i alguns van arribar a les mans de l'Emperador. Es trobava assegut en la seva butaca d'or, llegint i llegint; de tant en tant feia amb el cap un gest d'aprovació, perquè li satisfecia llegir aquelles magnífiques descripcions de la ciutat, del palau i del jardí. «Però el millor de tot és el rossinyol», deia el llibre.

«Què és això? -va pensar l'Emperador-. El rossinyol? Mai he sentit parlar d'ell. És possible que hi hagi un ocell així en el meu imperi, i precisament en el meu jardí? Ningú m'ha informat. Està bé que un s'hagi d'assabentar d'aquestes coses pels llibres!»

I va manar cridar el majordom de palau, un personatge tan important, que quan una persona de rang inferior s'atrevia a dirigir-li la paraula o fer-li una pregunta, es limitava a contestar: «P!». I això no significa res.

- Segons sembla, hi ha aquí un ocell d'allò més notable, anomenat rossinyol -va dir l'Emperador-. Es diu que és el millor que existeix en el meu imperi; per què no se m'ha informat d'aquest fet?

- És la primera vegada que sento parlar d'ell -es va justificar el majordom-. Mai ha sigut presentat a la Cort.

- Docs ordeno que acudeixi aquesta nit a cantar davant la meva presència -va dir l'Emperador-. El món sencer sap el que tinc, menys jo.

- És la primera vegada que sento parlar d'ell -va repetir el majordom-. El buscaré i el trobaré.

Trobar-lo?, on? El dignatari es va cansar de pujar i baixar escales i de recórrer sales i corredors. Ningú de tots els que va preguntar havia sentit a parlar del rossinyol. I el majordom, tornant a l'Emperador, li va dir que es tractava d'una d'aqueixes faules que solen imprimir-se en els llibres.

- Vostra Majestat Imperial no ha de creure tot el que s'escriu; són fantasies i una cosa que anomenen màgia negra.

- Però el llibre en què l'he llegit me l'ha enviat el poderós Emperador del Japó -va replicar el Sobirà-; per tant, no pot ser mentider. Vull sentir el rossinyol. Que acudeixi aquesta nit, davant la meva presència, per a cantar sota la meva especial protecció. Si no es presenta, manaré que tots els cortesans siguin colpejats a l'estómac en acabant de sopar.

- Tsing-pe! -va dir el majordom; i torna a pujar i baixar escales i a recórrer sales i corredors, i mitja Cort amb ell, perquè a ningú li feia gràcia que li colpejessin l'estómac. I tot era preguntar pel notable rossinyol, conegut per tot el món menys per la Cort.

Finalment, van trobar a la cuina amb un pobre noieta, que va exclamar: - Déu meu! El rossinyol? Es clar que el conec! què

bé canta! Totes les nits em donen permís perquè porti algunes sobres de menjar a la meva pobra mare que està malalta. Viu allà a la platja, i quan estic de tornada, m'aturo a descansar en el bosc i sento cantar al rossinyol. I sentint-lo em vénen les llàgrimes als ulls, com si ma mare em besés. És un record que m'estremeix d'emoció i dolçor.

- Noieta fregaplats -va dir el majordom-, et donaré un lloc fix en la cuina i permís per a presenciar el menjar de l'Emperador, si pots portar-nos al rossinyol; està citat per a aquesta nit.

Tots es van dirigir al bosc, al lloc on l'ocell solia situar-se; mitja Cort prenia part en l'expedició. Avançaven molt de pressa, quan una vaca es va posar a mugir.

- Oh! -van exclamar els cortesans-. Ja el tenim! Quina força per a un animal tan petit! Ara que caic en això, no és la primera vegada que el sentim.

- No, això és una vaca que mugeix -va dir la fregadora. Encara hem de caminar molt.

Després van sentir les granotes raucant en un toll.

- Magnífic! -va exclamar un cortesà-. Ja el sento, sona com les campanetes de l'església.

- No, això són granotes -va contestar la noia-. Però crec que no tardarem en sentir-lo.

I de seguida el rossinyol es va posar a cantar.

- És ell! -va dir la noia-. Escolteu, escolteu! Allí està! - i va assenyalar un ocellet gris posat en una branca.

- És possible? -va dir el majordom-. Mai l'hauria imaginat així. Que vulgar! Segurament haurà perdut el color,

intimidat per uns visitants tan distingits.

- El meu petit rossinyol -va dir en veu alta la noieta-, el nostre graciós Sobirà vol que cants en la seva presència.

- Amb molt de gust! - va respondre l'ocell, i va reprendre el seu cant, que donava glòria sentir-lo.

- Semblen campanetes de vidre! -va observar el majordom.

- Mireu com es mou la seva gola! És extrany que mai l'haguéssim vist. Causarà sensació a la Cort.

- Voleu que torni a cantar per a l'Emperador? -va preguntar l'ocell, perquè creia que l'Emperador estava allí.

- El meu petit i excel·lent rossinyol -va dir el majordom -tinc l'honor de convidar-lo a una gran festa en palau aquesta nit, on podrà delectar amb el seu magnífic cant a La seva Imperial Majestat.

- Sona millor al bosc -va objectar el rossinyol; però quan li van dir que era un desig del Sobirà, els va acompanyar gustós.

A palau tot havia estat polit i fregat. Les parets i el terra, que eren de porcellana, brillaven a la llum de milers de llums d'or; les flors més exquisides, amb les seves campanetes, havien estat col·locades en els corredors; les anades i vingudes dels cortesans produïen tals corrents d'aire, que les campanetes no cessaven de sonar, i un no sentia ni la seva pròpia veu.

Al mig del gran saló on l'Emperador estava, havien posat una perxa d'or per al rossinyol. Tota la Cort estava present, i la noieta fregadora havia rebut autorització per a situar-se darrere de la porta, perquè tenia ja el títol de cuinera de la

Cort. Tothom portava els seus vestits de gala, i tots els ulls estaven fixos en l'ocellet gris, en el moment que l'Emperador va fer signe que podia començar.

El rossinyol va cantar tan deliciosament, que les llàgrimes van acudir als ulls del Sobirà; i quan el pardal les va veure rodar per les seves galtes, va tornar a cantar millor encara, fins a arribar-li a l'ànima. L'Emperador va quedar tan complagut, que va dir que regalaria la seva xinella d'or al rossinyol perquè se la pengés al coll. Més l'ocell li va donar les gràcies, dient-li que ja es considerava prou recompensat.

- He vist llàgrimes en els ulls de l'Emperador; aquest és per al meu el millor premi. Les llàgrimes d'un rei posseeixen una virtut especial. Déu sap que he quedat ben recompensat -i va reprendre el seu cant, amb la seva dolça i melodiosa veu.

- És l'adulació més amable i graciosa que he escoltat en la meua vida! -van exclamar les dames presents; i totes se'n van anar a omplir-se la boca d'aigua per a gargaritzar quan algú parlés amb elles; perquè creien que també elles podien ser rossinyols. Sí, fins als lacais i cambreres van expressar la seva aprovació, i això és dir molt, perquè són sempre més difícils d'aconterar. Realment, el rossinyol va causar sensació.

Es quedaria a la Cort, en una gàbia particular, amb llibertat per a sortir dues vegades durant el dia i una durant la nit.

Van posar al seu servei deu criats, a cadascun dels quals estava subjecte per mitjà d'una cinta de seda que li van lligar al voltant de la cama. La veritat és que no eren precisament de plaer aquelles excursions.

La ciutat sencera parlava del notabilíssim ocell, i quan dos persones es trobaven, se saludaven dient l'un: «Rui», i responent l'altre: «Senyor»; després exhalaven un sospir, indicant que s'havien comprés. Va haver-hi fins i tot onze verdureres que van posar el seu nom als seus fills, però ni un d'ells va resultar capaç de donar una nota.

Un bon dia l'Emperador va rebre un gran paquet retolat: «El rossinyol».

- Heus ací un nou llibre sobre el nostre famós pardal -va exclamar l'Emperador.

Però va resultar que no era un llibre, sinó un petit enginy situat en una gàbia, un rossinyol artificial, imitació del viu, però cobert materialment de diamants, robins i safirs.

Només calia donar-li corda, i es posava a cantar una de les melodies que cantava el de veritat, alçant i abaixant la cua, tot ell un brasa de plata i or.

Portava una cinta lligada al coll i en ella estava escrit: «El rossinyol de l'Emperador del Japó és pobre en comparació amb el de l'Emperador de la Xina».

- Superb! -van exclamar tots, i l'emissari que havia portat l'au artificial va rebre immediatament el títol de Gran Portador Imperial de Rossinyols.

- Ara cantaran junts. Quin duo faran!

I els van fer cantar a duo; però la cosa no anava, perquè el rossinyol autèntic el feia a la seua manera, i l'artificial anava amb corda.

- No se li pot retraure -va dir el Director de l'orquestra Imperial-; manté el compàs exactament i segueix el meu mètode al peu de la lletra.

D'aquet moment en endavant, l'ocell artificial va haver de cantar sol Va aconseguir tant d'èxit com l'altre, i, a més, era molt més bonic, perquè brillava com un grapat de polseres i passadors.

Va repetir trenta-tres vegades la mateixa melodia, sense cansar-se, i els cortesans volien tornar a sentir-la de nou, però l'Emperador va opinar que també el rossinyol verdader havia de cantar alguna cosa. Però, on s'havia ficat? Ningú s'havia donat compte que, sortint per la finestra oberta, havia tornat al seu verd bosc.

- Què significa açò? -va preguntar l'Emperador. I tots els cortesans es van desfer en retrets i impropèris, ratllant l'ocell de desagratit.

- Per sort ens queda el millor -van dir, i l'au mecànica va haver de cantar de nou, repetint per trigesimocuarta vegada la mateixa cançó; però com era molt difícil, no hi havia forma que els oients se l'aprenguessen. El Director de l'orquestra Imperial exalçava l'art de l'ocell, assegurant que era molt superior al verdader, no sols quant al plomatge i la quantitat de diamants, sinó també interiorment.

- Perquè fixin-se Les vostres Senyories i especialment La seva Majestat, que amb el rossinyol de carn i os mai es pot

saber què és el que va a cantar. En canvi, en l'artificial tot està determinat per endavant. Se sentirà tal cosa i tal altra, i res més. En ell tot té la seva explicació: es pot obrir i posar de manifest com obra la intel·ligència humana, veient com estan disposades les rodes, com es mouen, com una s'engrana amb l'altra.

- Això pensem tots -van dir els cortesans, i el Director de l'orquestra Imperial, va ser autoritzat perquè el diumenge següent mostrés el pardal al poble. - Tots han de sentir-lo cantar - va dir l'Emperador; i així es va fer, i va quedar la gent tan satisfeta com si s'haguessen emborratxat amb té, perquè així és com el fan els xinesos; i tots van cridar: «Oh!», i, alçant el dit índex, es van inclinar profundament. Però els pobres pescadors que havien sentit el rossinyol autèntic, van dir:

- No està malament; les melodies s'assemblen, però li falta quelcom, no sé què.

El rossinyol de veritat va ser desterrat del país.

L'ocell mecànic va estar s'aleshores ençà al costat del llit de l'Emperador, sobre un coixí de seda; tots els regals amb què havia sigut obsequiat - or i pedres precioses - estaven disposats al seu voltant, i se li havia conferit el títol de Primer Cantor de Capçalera Imperial, amb categoria de número u al costat esquerre. Perquè l'Emperador considerava que aquest costat era el més noble, per ser el del cor, que fins als emperadors tenen a l'esquerra. I el Director de l'orquestra Imperial va escriure una obra de vint-i-cinc toms sobre el pardal mecànic; tan llarga i

erudita, tan plena de les més difícils paraules xineses, que tothom va afirmar haver llegit i entés, perquè d'una altra manera haurien passat per panolis i rebut patades a l'estómac.

Així van transcórrer les coses durant un any; l'Emperador, la Cort i tots els altres xinesos se sabien de memòria el refilet de cant de l'au mecànica, i precisament per això els agradava més que mai; podien imitar-lo i el feien. Els trinxeraires del carrer cantaven: «tsitsii, cluclucluk!», i fins a l'Emperador feia cor. Era de veres divertit.

Però heus ací que una nit, estant el pardal en ple cant, l'Emperador, que estava ja adormit, va sentir de sobte un «crac!» a l'interior del mecanisme; quelcom havia saltat. «Schnurrrr!», va escapar-se la corda, i la música va cessar. L'Emperador va saltar del llit i va manar cridar al seu metge de capçalera; però, què podia fer l'home? Llavors va ser cridat el rellotger, qui, després de llargs discursos i manipulacions, va arreglar una mica l'au; però va manifestar que havien d'anar amb molt cura amb ella i no fer-la treballar massa, perquè els pernns estaven gastats i no era possible substituir-los per altres nous que assegurassen el funcionament de la música. Quina desolació! Des de llavors només es va poder fer cantar al pardal una vegada a l'any, i inclús això era una imprudència; però en tals ocasions el

Director de l'orquestra Imperial pronunciava un breu discurs, emprant aquelles paraules tan intricades, dient que l'au cantava tan ben com abans, i no cal dir que tot el món es manifestava d'acord.

Van passar cinc anys, quan heus ací que una gran desgràcia va caure sobre el país. Els xinesos estimaven molt al seu Emperador, el qual estava ara malalt de mort. Ja havia sigut elegit el seu successor, i el poble, al carrer, no cessava de preguntar al majordom de Palau per l'estat de l'ancià monarca.

- P! -responia aquest, sacsejant el cap.

Fred i pàl·lid jeia l'Emperador en el seu gran i sumptuós llit. Tota la Cort el creia ja mort, i cadascú s'afanyava a oferir els seus respectes al nou sobirà. Els cambrens de palau sortien precipitadament per a parlar del succés, i les cambres es van reunir en un té molt concorregut. En tots els salons i corredors havien estés draps perquè no se sentís el pas de ningú, i així regnava un gran silenci.

Però l'Emperador no havia expirat encara; romania rígid i pàl·lid en el luxós llit, amb les seues llargues cortines de vellut i massisses borles d'or. Per una finestra que s'obria al capdamunt de la paret, la lluna enviava els seus rajos, que il·luminaven l'Emperador i al pardal mecànic.

El pobre Emperador esbufegava, amb gran dificultat; era com si algú se li hagués assegut sobre el pit. Va obrir els ulls i va veure que era la Mort, que s'havia posat la seva corona d'or al cap i sostenia en una mà el daurat sabre imperial, i en l'altra, el seu magnífic estendard. Al voltant, pels plecs dels cortinatges miraven extranys caps, alguns horriblement lletjos, altres, d'expressió dolça i plàcida: eren les obres bones i dolentes de l'Emperador, que el miraven en aquells moments en què la mort s'havia assegut sobre el seu cor.

- Et recordes de tal cosa? -murmuraven una després d'una altra-. I de tal altra?-. I li recordaven tantes, que al pobre li brollava la suor del front.

- Jo no ho sabia! -s'excusava l'Emperador-. Música, música! Que soni el gran tambor xinés -va cridar- per a no sentir tot això que diuen!

Però els caps seguien parlant, i la Mort assentia amb el cap, al mode xinés, a tot el que deien.

-Música, música! -cridava l'Emperador-. Oh tu, ocellot d'or, canta, canta! Et vaig donar or i objectes preciosos, amb la meva mà et vaig penjar del coll la meva xinella daurada.

Canta, canta ja!

Però l'ocell seguia mut, perquè no hi havia ningú per a donar-li corda, i la Mort seguia mirant l'Emperador amb les seves grans òrbites buides; i el silenci era lúgubre.

De sobte va ressonar, procedent de la finestra, un cant

meravellós. Era el petit rossinyol viu, posat en una branca. Assabentat de la desesperada situació de l'Emperador, havia acudit a portar-li consol i esperança; i com més cantava, més empal·lidien i s'esfumaven aquells fantasmes, la sang afluia amb més força als debilitats membres del malalt, i fins i tot la Mort va acostar l'orella i va dir:

- Segueix, bonic rossinyol, segueix.

- Sí, però, em donaràs el magnífic sabre d'or? Em donaràs la rica bandera? Em donaràs la corona imperial?

I la Mort li va anar donant aquells tresors a canvi d'altres tantes cançons, i el rossinyol va seguir cantant, cantant del silenciós cementiri on creixen les roses blanques, on les liles exhalen el seu aroma i on l'herba saludable és humitejada per les llàgrimes dels supervivents. La Mort va sentir llavors nostàlgia del seu jardí i va sortir per la finestra, surant com una boira blanca i freda.

- Gràcies, gràcies! -va dir l'Emperador-. Bé et conec, ocelllet celestial! Et vaig desterrar del meu regne, i, no obstant, amb els teus cants has allunyat del meu llit els mals esperits, has espantat del meu cor la Mort. Com podré recompensar-te?

- Ja m'has recompensat -va dir el rossinyol-. Vaig arrancar llàgrimes als teus ulls la primera vegada que vaig cantar per a tu; això no l'oblidaré mai, perquè són les joies que acontenten el cor d'un cantor. Però ara dorm i recupera les forces, que jo seguiré cantant.

Així ho va fer, i el Sobirà va quedar sumit en un dolç son; quin son tan dolç i tan reparador!

El sol entrava per la finestra quan l'Emperador es va

despertar, sa i fort. Cap dels seus criats havia tornat encara, perquè tots el creien mort. Només el rossinyol seguia cantant en la branca.

- Mai et separaràs del meu costat! -li va dir l'Emperador-. Cantaràs quan t'apeteixi; i en quant al pardal mecànic, el trencaré en mil trossos.

- No ho fagis -va suplicar el rossinyol-. Ell va complir la seva missió mentre va poder; guarda'l com fins ara. Jo no puc niar ni viure a palau, però permeteu-me que vingui quan pugui; llavors em posaré al costat de la finestra i et cantaré perquè estiguis content i reflexionis. Et cantaré dels feliços i també dels que sofreixen; i del mal i del bé que es fa al teu voltant sense tu saber-ho. El teu ocellet cantor ha de volar a la llunyania, fins a la cabana del pobre pescador, fins a la teulada del llaurador, cap a tots els que resideixen apartats de tu i de la teva Cort. Prefereixo el teu cor a la teva corona... encara que la corona exhala certa olor de cosa santa. Tornaré a cantar per a tu. Però has de prometre'm una cosa.

- El que vulguis! -va dir l'Emperador, incorporant-se a la seva vestidura imperial, que ja s'havia posat, i oprimint contra el seu cor el pesat sabre d'or.

- Una cosa et demano: que no diguis a ningú que tens un ocellet que et conta totes les coses. Sortiràs guanyant! I es va posar a volar.

Van entrar els criats a veure al seu difunt Emperador. Van entrar, sí, i l'Emperador els va dir: Bon dia!